

V Mestnem arhivu v Ljubljani sta v registraturi (Reg. I) dva svežnja spisov, iz katerih izvemo marsikaj o umetnostnih razmerah v prvih dvajsetih letih 20. stoletja. Fascikel 1550, XIX/907, nosi naslov: Umetniška galerija. Spisi so folirani od št. 629—829. Za dopolnilo temu spisu lahko štejemo tudi gradivo v fasciklu 1591, V/4, št. 14118/18. Ta spis je foliran od št. 397—413. V prvem svežnju gre za spise od leta 1907—1921, v drugem pa za spise od leta 1918—1923. V obeh svežnjih je približno 3 tcm gradiva.

Prvotno sem domneval, da se spisi nanašajo na začetke Narodne galerije. Res je sicer, da se te zadeve prepletajo. Vendar je bila akcija, ki jo je začel ljubljanski mestni svet po nasvetu župana Hribarja leta 1907, mišljena kot akcija za ljubljansko mestno galerijo, zato je danes fundus tu omenjenih slik v ljubljanskem Mestnem muzeju.

Pri pregledovanju gradiva je bil problem, kako najti primerno obliko, da se posamezni spisi razporedijo bralcu in dovoljno branje. Včasih sem dodal kakšno pomembnejšo oceno magistratnega veščaka za te zadeve, dr. Milutina Zarnika, ki bi lahko služila za zgled tudi današnjim likovnim kritikom. Nalašč sem včasih bolj gostobeseden, da se lahko iz spisov posamejno takratne umetnostne razmere. Kot je iz spisov razvidno, je bil duša nastajajoče galerije župan Ivan Hribar, njegova desna roka pa dr. Zarnik kot veščak za področje umetnosti. Kadar je magistrat ukrepal v širšem merilu, so pritegnili ravnatelja in magistratnega svetovalca I. Šubica.

Leta 1907 je izdal Hribar naslednje uradno poročilo: »Za bodočo mestno galerijo nakupilo se je nekaj slik ter se utegnejo nakupovati še nadalje. Te slike razobešene so po raznih uradih. — Da se ohranijo v evidenci, treba je torej posebnega inventarnega seznama. Naročam torej, da se vmisli posebna — ne prevelika knjiga, v katero naj se upisuje takole: 1. ime umetnika, 2. slika ali kip, 3. nakupna cena, 4. kje se umetnina hrani. Prve upise naj preskrbi mestno knjigovodstvo; kasnejše pa opravlja gospod mestni arhivar, ki bode to inventarno knjigo hranjeval. 10 XI. 1907 župan Iv. Hribar«¹

O tem poročilu so bili obveščeni ravnatelj Ivan Vončina, arhivar Anton Aškerc in knjigovodja Fran Trdina. Še na istem spisu je pripisano, da so knjigo kupili in da je v varstvu mestnega arhivarja gospoda Aškerca (dat. 14. IV. 1908). Tudi pozneje so postopali tako pri vsakem nakupu. Ko je Aškerc umrl, so obveščali njegovega naslednika Otona Župančiča.

Ta knjiga podolgovate oblike, vezana v trdo usnje, nosi naslov Katalog umotvorov ljubljanske mestne umetniške galerije in je še danes v rabi kot prva inventarna knjiga *slik Mestnega muzeja* v Ljubljani. Kustos Marija Železnik mi je ljubeznivo dala na vpogled to knjigo. Splošna ugotovitev je, da se vpisi v knjigi v glavnem ujemajo s spisi, iz katerih je sestavljen pričujoči prispevek. Ob vsakem vpisu v knjigo so naredili nekak akcesijski, oziroma inventarni spis, ki služi še danes in iz katerega izvemo več kot pa iz knjige same. Pozneje so dali narediti slikam še tablice z napisom: »Last mestnega magistrata«. Medeninate tablice so izdelali v Budjejevicah na Češkem,² potrebne pa so bile zato, ker so slike visele po raznih uradih in celo v županovem stanovanju.

Iz spisov je razvidno, da si je Hribar razen slik zbiral tudi razne predmete za mestni muzej, ki si ga je prav tako zamislil. Daroval je stare puške,³ pohištvo⁴ in druge predmete, kar nas pa na tem mestu ne zanima. Iz poznejšega spisa⁵ je razvidno, da so imeli namen postaviti galerijsko zbirko na gradu. Vendar do te realizacije ni prišlo. Leta 1917, ko je bilo po uradih že preveč slik, je Ivan Franke postavil galerijsko zbirko v prvem nadstropju Kresije.

Pri odkupih se opazi denarno pomanjkanje na obeh straneh. Vsakoletno vsoto 2000 K so lahko kaj hitro izčrpali. Vedno pa najdeta magistrat in umetnik skupen jezik: oba nekoliko popustita v ceni. Včasih odkupi magistrat dražjo umetnino tudi na obroke. Glede denarja so nekateri umetniki precej nestrpni. Vendar bomo take detajle in zanimivosti navajali sproti. Kot prvi odkup je ponudil škofjeloški notar Niko Lenček leta 1907 zaboje s slikami slikarja Ažbeta in njegovih učencev.⁶ Lenček je vljudno prosil, »da ne boste pri ponudbi preveč tesnosrčni, kajti lastnik podob, rajncega brat Anton Ažbè, ni baš v najboljših premoženjskih razmerah in ima zelo veliko rodbino«.⁶

Hribar je vzel vso zadevo resno in je dal sklicati komisijo, v katero je povabil Jakopiča, Groharja, svetnika Šubica in dr. Zarnika.⁷ Zbrali so se v mestni dvorani in odkupili Ažbetovo sliko Pevska vaja in študijo Moška glava. Ostalo zapuščino, »ki obstoji skoro izključno le iz študij in aktov raznih več ali manj nadarjenih učencev Ažbetovih...«, so vrnili.⁷ Za obe sliki je magistrat ponudil 600 K, s čimer se je notar Lenček strinjal.⁸

Kmalu zatem je Hribar 17. julija 1907 kupil Groharjevo pokrajinsko sliko za 1000 K.

Pismo je datirano na Dunaju, sliko pa so obesili v mestni dvorani.⁹

Na prvo slovensko umetniško razstavo v Trstu 1907 se je odpeljala cela delegacija: župan, dr. Zarnik in svetnik Ivan Šubic.¹⁰ Iz počekanskega kataloga razstave, ki je dodan spisom, pravzaprav ni razvidno, koliko slik so odkupili. Zato je Šubic sam napisal seznam odkupljenih slik:¹¹ 1. Ivan Grohar: Iz loškega kota (kat. št. 6) 500 K; 2. Matija Jama: Mlin (kat. št. 21) 500 K; 3. Matej Sternen: Krajina (jutro) (kat. št. 27) 200 K; 4. Anton Gvaiz: Angelika (kat. št. 48) 150 K; 5. Henrietta Šantel: Portret (kat. št. 78) 300 K; 6. Saša Šantel: Ex libris (kat. št. 89) 60 K; 7. Saša Šantel: Mlin na solinah (kat. št. 100) 100 K; 8. Hugo Viktor: Čarovnica 50 K. Katalogne številke so sicer nekoliko zamešali (S. Šantel!), izločili so tudi sliko Huga Viktorja, ki je bila ves čas rezervirana za magistrat. Ko so slike prispele v Ljubljano, je manjkala Jamova slika Mlin. Na urgenco je tajnik razstave H. V. Gerbič iz Trsta odgovoril: »Gospod Matija Jama je izjavil na vprašanje odbora, ali da sl. magistratu sliko »Mlin« za 500 K, odgovoril, da principiuelno neprepusti sl. magistratu nobene slike toliko časa, dokler se isti pri nakupu slik ne bode ravnal po umetniških načelih.«¹² Jama je pokazal vso solidarnost do Viktorja Hugoja, čigar slika je bila ves čas razstave rezervirana za magistrat, ki pa je ni odkupil.¹³ Magistrat je poslal pojasnilo v Trst, da kupuje le slike slovenskih umetnikov.¹⁴ Slike je magistrat plačal tajniku razstave Gerbiču v Trstu. Še enkrat so se stvari komplicirale, ko H. Šantel ni dobila plačanih svojih slik in je njen oče urgiral na magistratu.¹⁵ Z večkratnim dopisovanjem so uredili tudi to zadevo.

Januarja 1908 je ponudil Ludvik Grilc štiri slike: Vintgar, vodopad (30 f); Ponte ss. Apostoli v Benetkah (70 f); Ribič pod mostom v Benetkah (50 f); Nabiralke koral v Benetkah (40 f).¹⁶ Odkupili so le sliko Ponte ss. Apostoli v Benetkah za 140 K.¹⁷

Iz Gorice je knjigotržec in lastnik tiskarne Gabršček magistratu ponudil neko Smrekarjevo sliko. »Slikar g. Smrekar je napravil lepo »študijo«; predstavlja nekega zaslužnega Slovence. Lastniku iz nekega posebnega razloga ni ugajala, — in prepušča jo galeriji slik v Ljubljani...«¹⁸ Slika je predstavljala gospoda Miha Vošnjaka.¹⁹

Maja leta 1908 so iz stranskega oltarja v Cerkljah odstranili sliko sv. Cirila in Metoda. Sliko je naročil pred leti Hribar sam pri Juriju Šubicu. Ko je Hribar zvedel za usodo slike, jo je vzel nazaj in jo poklonil bodoči galeriji.²⁰ V uradnem poročilu je Hribar tudi zapisal, »da je na njej v sv. Cirilu portretoval Jurij Šubic samega sebe, v sv. Metodu pa odvetnika dr. Mencingerja.«²⁰ — V juniju je

odvetnik dr. Pavletič iz Gorice sporočil magistratu, da je kot izvršitelj oporoke pokojnega administracijskega svetnika Emila Guttmana dolžan dati mestu 11 oljnatih slik. »Svojih 11 (enajst) oljnatih slik volim mestni občini ljubljanski za galerijo slik, ki jo ista namerava otvoriti na Grado v Ljubljani. V slučaju, da bi mestna občina ljubljanska ne mogla ali ne hotela sprejeti tega volila, naj navedene slike pripadejo kranjskemu dežel-nemu muzeju »Rudolfinum«.²¹ Obenem z zahvalo za prejete slike je magistrat prosil, naj bi Pavletič navedel, čigave so slike, način nakupa, skratka provenienco slik.²² Šele ob letu je dr. Pavletič odgovoril, da je »v spisih pokojnika mogel dobiti samo sledeči zapissek, ki ga prepisem doslovno: meine Ölgemälde (eifl Stück) darunter 4 von Prof. Ivan Franke in Laibach zwei von Johann Šubic (†) eines von Anton Karinger, eines von Paul Küel (†) († to zadnje ime ni razločno pisano, in ne vem ali sem ga pogodil) — und drei von unbekannten Meistern (zwei Dryaden, Ausschnitt aus einem grösseren Bilde einen Knaben in Pagentracht darstellend und heil. Sebastian)...«²³

Na priporočilo občinskega svetnika Ivana Šubica so kupili 5. marca 1909 Smrekarjevo Karikaturu slovenskih umetnikov in pisateljev za 240 K.²⁴ Sliko so plačali knjigotržcu Lavoslavju Schwentnerju. — Aprila so kupili Zajčevega Kazaka na konju za 120 K. Razen knjigovodstva in A. Aškerca so obvestili o nakupu tudi stavbnega svetnika Ivana Duffeta, da bo oskrbel stekleno pokrivalo za kip.²⁵

Avgusta 1909 je umetnik Sever izdelal za 300 K Prešernovo plaketo v bronu.²⁶

Na prvi umetniški razstavi v Jakopičevem paviljonu se je zdel dr. Zarniku in Šubicu najboljši in najlepši Bernekerjev kip Žrtve. Ker je Berneker postavil ceno na 3000 K, so se pogodili, da bodo kip plačali v treh letih.²⁷ Za plačilo je bil Berneker vsa tri leta silno nestrpen, ker je bil »v najhujših gmotnih zadregah (čeprav zelo soliden in marljiv mož)...«, kot je zapisal dr. Zarnik.²⁷ Kip je ostal v Jakopičevem paviljonu, magistrat pa ga je zaznamoval.²⁸

Novembra 1909 je Hribar sam daroval več slik za bodočo galerijo. Groharjevi sliko »Pustni torek« in »V kmetški hiši« ter Smrekarjevo »Karikaturu« je izročil magistratu takoj. Druge slike: Sternen, Pogled na Grintovec in Kočno iz Cerkljan; Jurija Šubica, Portret mladega dečka s psom; I. Vavpotiča, Portret mlade dame (polakt); Ljud. Grilca, Blejsko jezero in Klanški jezera pa sta ostali v njegovem stanovanju do smrti, magistrat naj jih takoj zaznamuje, da so last mestne občine. Hribar je tudi želel, naj bo na slikah zaznamovano, da jih je daroval.²⁹

Oktobra 1909 je ministrstvo za uk in bo-
gočastje odkupilo v Jakopičevem paviljonu
štiri slike: 1. kat. št. 10 — M. Jama, Zimsko
sonce — 1000 K; št. 27 — I. Grohar, Jesensko
sonce — 500 K; št. 58 — Rihard Jakopič, Kri-
žanska cerkev — 700 K; št. 59 — Matej Ster-
nen, Golobi — 300 K.³⁰ Magistrat je zgoraj
omenjene slike prejel v svojo oskrbo, čeprav
so ostale državna last.³¹ Slike so vidno ozna-
čili kot državno lastnino in jih tudi zavar-
ovali.³² Obenem je R. Jakopič dobil tudi sub-
vencijo 2000 K za stroške svojega paviljona.³³
Novembra je Hribar kupil na javni dražbi iz
zapuščine dr. Ivana Milana Hribarja Žmitko-
vo kopijo Grešnice pred Kristusom po origi-
nalu ruskega slikarja Rjepina. Cena je znesla
400 K.³⁴

Objave vredno je uradno poročilo dr.
Zarnika, datirano z 18. januarjem 1910: »Po
naročilu g. mestnega župana dovoljujem si
poročati o umetninah, ki so na II. umetniški
razstavi (hrv. umetn. društvo 'Medulić'), in
katere bi bile vredne, da se jih nakupi za
kako javno zbirko. — Pravim, za kako javno
zbirko, ker na to, da bi jih mestna občina
kupila za svojo galerijo, je pač težko misliti
radi premajhnih sredstev. Letni znesek
2000 K je premajhen, če se hoče redno raz-
širjati fundus za galerijo. In ker je stvar lepa
in največje hvale vredna, bi pač kazalo odslej
to postavko povišati. Če ne, se bomo vrteli v
krogu in vedno ostali le v položaju, da si na-
bavljamo proizvode enih in istih umetnikov.
Za galerijo je pa treba imeti tudi kaj bleste-
čega, kar se ne vidi med vsakdanjo, dobro
srednjo mero, temveč kar to mero nadkrilju-
je in kar gre človek zares rad pogledat in od
česar se vrača z navdušenjem za umetnost v
srcu. Po mojem okusu je najboljšo delo sploh
»Pes« od Branislava Deškovića (št. 27 kata-
loga). To je lovski pes v naravni velikosti, ki
se za ušesom praska. Kip je iz mavca, zato
menim, da je cena 3000 K mišljena za
proizvod v bronu. Drugače bi tudi nihče ne
kupil kaj takega. Mavec od starosti sam za-
čenja razpadati, ne glede na skrajno občutli-
vost pri kakem sunku. — Skoro enako vred-
en (a ne tako originalen) je kip istega moj-
stra št. 30: 'Pod bremenom', dva zgarana ko-
nja, ki po klancu naporno vlečeta. Tudi vsa
druga Deškovićeve dela so 'di primo rango'.
Enakovreden po umetniški kakovosti je idejal-
nonadahnjeni, ljubki Meštrovičev ženski kip
'Spomini' (št. 72, cena 4000 K), sklonjena se-
deča ženska figura (torzo brez rok in nog), ki
ima zlasti v profilu neizmerno mikavno in
blagodejno linijo, izpričujočo rafiniran okus
in 'nobel' čut za lepoto. Baje je to le posne-
tek po mramornem izvirniku, in kot torzo bi
bil tudi le upravičen, če je izklesan iz skale.
Očividno je figura bila — kakor Maks Klin-
ger rad dela — v obliki surovega kosa mra-

morja in potem iz tega po njegovih dimenzi-
jah izklesana, tako rekoč iz njega 'ven po-
iskana'. Od hrbtne strani kip ne dela tako
ugodnega utisa, kar pa ni morda posledica
slabe anatomije, ampak tega, ker je poza
gornjega života taka. Kip je najljubkejši in
najelegantnejše delo razstave. — Občudova-
nje vreden kipar je tudi Tomo Rosandić. Nje-
gova glava iz granita 'Mlad človek' (št. 149,
cena 2000 K) ima nekaj monumentalno deko-
rativnega in bi bila pravi biser za nakit pri-
merne arhitekture, bodisi da bi stala na pri-
merni konzoli v kotu kakega parka, bodisi v
klasično odmerjenem vestibulu. Tudi za pri-
vatno stanovanje bi bila, le pretežka najbrže,
ker je iz granita in vsaj dvakrat nadnaravna.
— Če bi občina imela denarja: Ta tri dela
naj bi kar pograbila! — Slikarji so deloma
prav dobri, deloma vsaj srednje dobri. Slabih
stvari je sploh komaj najti. Neka noblesa
nam veje iz cele izložbe nasproti. — Vlaho
Bukovac je sicer zelo znan, ker je bil po ča-
su eden prvih na Hrvaškem, ki so kaj znali.
Vendar so njegove ženske figure in glave ze-
lo sladke, tehnično dokaj mrzla dela, prav nič
posebnega. Tudi jim škoduje neka efektna
rumena osvetljava, ker je teatralična in ne-
potrebna. Izdelane so vse z neprimerno ruti-
no, to se mora priznati. Ali takih aktov, ka-
kor sta 'Nedolžnost' in 'Vroča kopel' (št. 17
in 16, cena á 3000 K) se dokaj vidi po izlož-
bah trgovcev z umetninami in na razstavah
velikih mest zginevajo, ker jih je preveč. —
Tudi dobro znani Ivan Tišov ni srečno za-
stopan. Razstavil je sicer marljivo slikano
velikansko platno 'Pod javorjem' (št. 153, ce-
na 2000 K), hrvaška dekleta ob studencu, a
sliki manjka jednote in je dolgočasna do
skrajnosti, v barvah sila navadna. Tudi nje-
gova druga slika ni nič posebnega. — Krasne
so pa nekatere marine od Emanuela Vidovića;
V prvi vrsti 'Ob zori' (št. 157, cena 1000 K —
ni drago!), mesto Split z morske strani ob
prvem jutranjem svitanju. Neprecenljiva fi-
nesa v tonu diči to lepo, poetično delo. Ena-
kih ima Vidović še nekaj, na pr. št. 164, 'Ri-
biči na povratku' (500 K) in druge. Same le-
pe, dobre stvari. — Tomislav Krizman ima
nekaj prav lepih radirb 'Bosanski motivi' (št.
43—48, á 70 K), ki bi jih kazalo skupno kupi-
ti; zelo čedna njegova radirba je tudi št. 52 (v
katalogu pomotoma pod št. 50, cena 90 K) 'Z
dalmatinskega zagorja'. — Naposled je še v
Ljubljani živečega Marka Rašice posebej
omeniti. Ima dokaj čednih stvari, žalibog da
so ravno 3 daleko najboljše že privatna last,
namreč g. dr. Krisperjeva, kateremu sem jih
sam pomagal lani izbrati. Če bi se katero od
teh dobilo in bi g. dr. Krisper prevzel zato od
g. Rašice kaj drugega, bi prišli v posest prav
lepe umetnine, Rašica pa bi tudi nekaj za-
služil. Najlepša je 'Iz Hercegovine' (št. 143)

in 'Dubrovnik z visočine' (št. 144), ki ima tako fino zračno perspektivo, da človek kar čuti morski vzduh, in je tudi sicer tehnično elegantno delo. — Ostali umetniki niso (vsaj po večini) nikakor slabi; z navedenimi se jih pa le ne da primerjati.³⁵

Odkupili so Vidovičevo sliko Ob zori, za 800 K in Ribiči na povratku za 400 K in šest radirank T. Krizmana za 420 K.³⁶

Iz tretje umetniške razstave v Jakopičevem paviljonu istega leta so odkupili Jakopičevo Jesen II (št. 29) za 450 K; Jamovo Mlado drevje (št. 46) za 600 K; in Petra Žmitka V svojem koticu (št. 141) za 450 K.³⁷ V uradnem poročilu je dr. Zarnik navedel: »Vpoštevati bi bilo pred vsemi drugimi tri znane slovenske umetnike, od katerih občina doslej še nič kupila ni...« Cene so bile prvotno višje, vendar se je Zarnik sporazumel z Jakopičem in drugimi umetniki za zgornjo ceno. Tudi na magistratu so bili zadovoljni.³⁷

Avgusta 1910 je ministrstvo za uk in bogočastje odkupilo na III. slovenski razstavi v Jakopičevem paviljonu štiri slike: I. Grohar, Pod Triglavom (št. 1) za 800 K; R. Jakopič, Ikona (št. 30) za 800 K; M. Jama, Most (št. 41) za 800 K in P. Žmitek, Po sončnem zatonu (št. 177) za 150 K.³⁸ Te slike so odposlali Moderni galeriji na Dunaj.³⁹

Na jubilejni razstavi pred božičem leta 1910 so kupili v Jakopičevem paviljonu Vavpotičev Sejem v Idriji (št. 78) za 600 K in Jamove Mline (št. 250) za 450 K.⁴⁰

Septembra 1911 je avstrijsko ministrstvo zopet odkupovalo slike slovenskih umetnikov. Iz 6. umetniške razstave v Jakopičevem paviljonu so odkupili: Ivan Grohar, Pri delu (št. 12) za 600 K; Matija Jama, Cvetlice na oknu (št. 50) za 500 K; Ivan Vavpotič, V zgodnji pomladi (št. 129) za 300 K. Z blejske razstave so odkupili Groharjevega Sejalca, (št. 23) za 1200 K; Groharjev Hribček, (št. 25) za 800 K; R. Jakopiča Poletje, (št. 50) za 450 K in njegove Breze (št. 44) za 250 K.⁴¹ Magistrat je smel odkupljene umetnine shraniti sam, niso pa bile vse njegova last.⁴²

Po Aškerčevi smrti je M. Gaspari ponudil v odkup risbo Aškerca na mrtvaškem odru. Delo so odkupili za 40 K.⁴³

Avgusta 1912 so odkupili lesorezni portret Anastazija Grüna, Kdo je delal to sliko, ni razvidno: kupili so jo v Berlinu pri Alfredu Schlesingerju.⁴⁴ Istega meseca je za 300 K ponudil v nakup Lojze Dolinar doprsni kip Antona Aškerca. V vlogi pravi Dolinar, da bi denar potreboval v študijske namene. »Portret omenjenega pesnika sta si ogledala gospod dr. Zarnik in gospod Fran Govekar ter drugi merodajni kritiki, ter izrekli o delu najboljšo sodbo.«⁴⁵ Portret so odkupili. — Oktobra so kupili risbo slikarja Jožeta Kopača iz Prage O Božiču za 50 K.⁴⁶ — Od kiparja Antona

Štefica so kupili 2 plaketi za 400 K. Predstavljali sta Tolažbo in Hrvat in zmagovalca.⁴⁷

Decembra 1912 sta si župan in dr. Zarnik ogledala razstavo v Jakopičevem paviljonu. Ker sta imela na razpolago le še nekaj čez 900 K, sta izbrala cenejše umetnine, predvsem risbe: Ivan Napotnik, (št. 82) Egipčanka, 455 K; Hinko Smrekar, (št. 189) Pravljica, akvarel za 150 K; Ferdo Vesel, Kmečki starček, tuširana perorisba za 230 K (je ni v katalogu) in Maksim Gaspari, (št. 16) Stara šola, akvarelni motiv s Koroškega za 60 K. Račun so plačali Jakopiču, ki je zastopal vse umetnike. Za Egipčanko pa so se pogodili, da jo plačajo, ko bo Napotnik dostavil figuro ulito v bronu na magistrat.⁴⁸

Enajstega januarja 1913 je dr. Zarnik datiral tole uradno poročilo: »Slikar Peter Žmitek leži v Leonišču na smrt bolan in je brez vseh sredstev. Ker ima mestna občina od nje še eno samo sliko v lasti, naročil mi je g. mestni župan, naj izberem eno izmed njegovih del. Izbral sem v Jakopičevem paviljonu izmed kakih 8 del oljnato sliko »V parku« za ceno 300 K. Predlagam torej nakup te slike za to ceno. Denar bi bilo iz zadevnega kredita takoj po poštni nakaznici odposlati umetniku...«⁴⁹ Sliko so kupili in Žmitku poslali denar.⁴⁹

Februarja 1913 so kupili Gasparijevo kariaturo Slovensko gledališče 1913 za 200 K.⁵⁰ Aprila je Ministrstvo za uk in bogočastje odkupilo nekaj slik: R. Jakopič — Zima, 600 K in Jesen, 1000 K; Ivan Zajec — Kip mlade deklice, 300 K; Matej Sternen — Vas ob morju, 700 K in Počivajoča, 800 K; Ivan Vavpotič — Tihe stopinje, 600 K. Slike so morali dobro zamotane izročiti deželni vladi, da jih ta odpošlje v državno galerijo na Dunaj.⁵¹

Velikokrat so si umetniki izposojali svoja pa tudi dela drugih, ki jih je hranil magistrat. Na prvem mestu je bil seveda Jakopič. Za jesensko jubilejno razstavo 1910 si je izposodil 16 slik. Zanimivo je, kje vse so visele: v tajnikovi, županovi pisarni, v arhivu, v knjigovodstvu, v dekliskem liceju, v mestni dvorani, v županovem stanovanju.⁵²

Septembra 1913 so odkupili: R. Jakopič, Za rdečim zastorom — 800 K; M. Gaspari, Berači — 200 K; F. Klemenčič, Pri Kosezah — 200 K; I. Vavpotič, Otroška glava (Punčka) — 200 K.⁵³

Aprila 1914 je kipar Anton Štefci daroval magistratu dve deli, Magdaleno in portret Moško glavo. Dar je motiviral s tem, da namerava potovati v tujino, pa se mu zde umetnine bolje shranjene na magistratu kot pa v Jakopičevem paviljonu, kjer bi kipa polagoma razpadla ali pa se razbila. Magistrat je dar rad sprejel.⁵⁴

Takratne razmere ob začetku vojne nam predočuje tole Zarnikovo uradno poročilo,

datirano 17. XI. 1914: »Slikar Ivan Vavpotič ponuja v nakup svoje delo »Regulacija Ljubljance«, večjo oljnato sliko z okvirjem za 1000 K. — Povabljen je bila komisija za nakupovanje umetnin, da se izjavi. G. Dostal ni prišel, gg. Šubic in Pammer ter podpisane pa se strinjajo z nakupom in s ceno. Predlaga se torej nakup. Občina ima v take namene letos še okrog 1700 K kredita, torej pravzaprav ni potreba odobritve občinskega sveta. Pripominja pa se, da reflektira g. slikar Jakopič še vedno na 1000 K, ki so se mu obljubile iz tega kredita, seveda v namen, da napravi jesensko razstavo. Razstave ni bilo, a Jakopič pravi, da temu ni sam kriv, temveč vis major v obliki vojnih razmer. Jakopič tudi raditega teži (menda) za to subvencijo, ker dolguje občini ca 500 K vodarine, gostiščine, itd.«⁵⁵ — Magistrat mu je subvencijo dal, vendar mu je odbil vse dolgove, tako da je Jakopič prejel le okrog 240 K.⁵⁶

Novembra 1914 je Lojze Dolinar ponudil mrtvaško masko Davorina Jenka za 140 K. Magistrat je ponudbo odklonil, ker so bila sredstva za tisto leto že izčrpana.⁵⁷

Januarja 1915 se je zglasila na magistratu deputacija umetnikov s prošnjo, naj magistrat kaj odkupi iz takratne razstave. Dr. Zarnik je sklical komisijo (Dostal, Pammer, Šubic in Zarnik) in iz razstave v Jakopičevem paviljonu so odkupili: R. Jakopič, Gorenjska jesen in Pri klavirju, obe za 1000 K; M. Jama, Donava pri Dürnsteinu, 750 K; M. Sternen, Pri toaleti, 750 K.⁵⁸

Januarja 1915 je Ciril Globočnik ponudil v odkup sliko Cesarska družina, ki jo je naslikal njegov oče leta 1885 za cesarsko slavnost v čitalnici. Slike niso vzeli.⁵⁹ — Februarja je ponudil F. Tratnik svojo risbo Delo na polju za 600 K. Zarnik pravi v uradnem poročilu, »da razstavlja že mnogo let tudi v Ljubljani, a da ni občina doslej od njega kupila še nič, dasi je imel o svojih umotvorih še povsod najlaskavejše kritike. Zato je sedaj zagotovo pričakoval, da se bo to sliko kupilo, na čemer bi mu bilo ležerše še temveč, ker je vsled vojske s svojo rodbino v najmučnejšem položaju in tudi dolžnega stanovanja ne more plačati, tako da bo deložiran, če se mu ne posreči to sliko prodati...«⁶⁰ Komisija se je z nakupom strinjala, 600 K so izplačali Tratnikovi ženi.⁶⁰

Junija so odkupili več del Hinka Smrekarja. Štiri bakroroze, Straši, Rajska ptica, Močvirje in Coprnica je prodal po 25 K za kos. Obe veliki kolorirani risbi z motivom Zaklada, pa je magistrat hotel odkupiti po 150 K za kos.⁶¹ Taka cena pa se je zdela Smrekarju prenizka. Magistratu je pisal šaljivo pismo. Med drugim piše: ... »Ceno 200 K za 1 komad sem stavil, (imenoval sem jo izrečno, kompromisno — vojno' ceno): 1. da mestne-

ga gospodarstva preveč ne obremenim; 2. da izključim pogajanja za ceno. Želim torej, da me sl. gremij za mojo obzirnost napram mestnim financam ne kaznuje z občutno globo, — tj. z odbitkom vsote 100 K od stavljenе cene. To željo okrepim še s tem-le pristavkom. Računi mestnega knjigovodstva pričajo, da nisem pogosten in požrešen »škodljivec«, — ne prikažem se niti vsako »kebrovo leto«, — poglojem nekaj malih listov (i. e. bankovcev) pa se spet zabubam. Ut exempla docent! — Doceant!...«⁶² Magistrat je popustil in za sliko plačal 400 K.

Avgusta je Lojze Dolinar ponudil za 300 K v nakup bronasti relief Magdalene.⁶³ Magistrat je delo, za katerega je rekel dr. Zarnik, da bi se bolje nazivalo »Mater Dolorosa«, odkupil.⁶⁴

Oktobra so kupili za 600 K Gasparijevo sliko Motiv z Ljubljanskega gradu,⁶⁵ Dolinarjeve plastike generala Borojeviča pa niso odkupili zaradi izčrpanosti fonda.⁶⁶

Aleksander Toman je decembra ponudil magistratu slike s prizori zapornikov na ljubljanskem gradu. Zarnik poroča: »Predlagam, da občina kupi od g. Aleks. Toman, ki je bil na Gradu interniran, ponudene, z oljem slikane prizore in tipe iz grajskega poslopja. Umetniške vrednosti sicer nimajo niti najmanjše, pač pa so zadostno dobre, da jih bo čez leta vsak lokalni zgodovinar študiral z največjim zanimanjem. Predlagam ceno 120 K, ker je ponudnik star in velik revež.«⁶⁷ Slik je bilo devet in so prikazovale najrazličnejše prizore, ki jih je Toman popisal v svojem pismu. Ni pa razvidno, ali so kupili vse prizore.⁶⁸ Toman je bil ameriški Slovenec in ameriški državljani in je s kupnino potoval nazaj v Ameriko.

Marca 1916 so na Tratnikovo vljudno prošnjo odkupili njegovo risbo Starca za 150 K.⁷⁰

Aprila 1917 je dr. Tavčar izbral pri Franketu sliko Ljubljance pri Fužinah in jo plačal 500 K.⁷¹

Tako smo prišli h kraju zbiralne aktivnosti magistrata v tem prvem obdobju. Slik je bilo že precej, raztresene so bile po raznih prostorih, zato je prišel čas, da se zbirka nekje postavi. To nalogo je župan zaupal Ivanu Franketu.⁷² Kot kaže iz Franketovega pisma direktorju magistrata, so ga takoj po postavitvi razstave prijemali, češ, zakaj je obesil vse slike in ni izbral le najboljših: »Gospod župan mi je dal nalogo slike obesiti; slike izbrati ni nikdo kaj omenil... Sedaj so obesene izven štirih prav malih iz zapuščine pokojnega Emila Gutmanna vse. Sestavljal sem jih predvsem po načelu barvene stike (harmonije in uspešnega kontrasta). Oziral sem se tudi na način prednašanja, ki se izraža v časovni produkciji. Ozirati sem se pa moral

tudi na umetniško vrednost (zato so nekatere slike v senci). Sestavljene so torej po kompromisu predstojećih momentov.« V nadaljevanju pisma navaja razne težave zaradi nepravilnih okvirov, nevarnosti sten in druge objektivne težave. »Zbirka, kakoršna je, seveda ni elitna; o tem tudi nisem od nobene strani niti besedice čul; predstavlja pa prav dobro, kakor je bilo dejansko stanje slovenskega slikarstva in obče naziranje o njem, izraženo v sodobni literaturi o umetnosti. Torej je po moji misli dokument časovnih umetniških razmer, ki naj ostane toliko časa, da bo mogoče spremeniti polagoma s dobavo nadaljnjih umetnin sedanji stan galerije v elitni, z drugimi besedami je izrazil g. župan isto misel.« V Ljubljani, 11/5. 17. Z odličnim spoštovanjem Ivan Franke, prof. v. p.

Še zanimivejše je drugo pismo, ki ga je Franke pisal županu Tavčarju.⁷³ Nameravnega seznama umetnikov z njihovimi rojstnimi in smrtnimi letnicami ni utegnil končati, ker ni dobil vseh podatkov (manjkali so podatki za S. Šantla in Ažbeta). Strossmayerjevo sliko je osvežil, Ažbetove Pevske vaje pa ni dokončno očistil. Očistil je še »Silfido« iz Gutmannove zapuščine in tudi sliko Jurija Šubica. Vse te slike so bile prevlečene z jajčnim beljakom, sedaj pa jih je prevlekel z balzomom, ki mu ga je pri Šubičevi podobi zmanjkalo in jo je začasno zopet lakiral z beljakom. »Omenjam tole tehnično stvar zaradi tega, če bi jaz ne čakal, da bo drugi za menoj se vedel ravnati in, da ne bo prišel morda kdo na nesrečno misel podobe z oljem mazati. Obenem priložim svoj račun za delo pri mestni galeriji, pri katerem sem okušal neprijetne lastnosti nekaterih obrtnikov. N. pr. je gospod Götzl zahteval od mene plačila kot naročnika takoj, sicer ne bo šel okvir iz njegove delavnice, da on ne mara čakati mesece ali celo pol leta na plačilo od magistrata...«. Sledi detajliran račun, ki je znašal skupaj s tapetarji 369 K.⁷⁴ Enostaven popis slik je dodal pri obračunu:⁷⁵

Katalog mestne galerije v Kresiji, šolski dreved št. 2, I. stopnjice, I. nadstropje. Umotvori brez opazke so mestna lastnina.

I. SOBA

1. Jakopič Rihard, Gorenjska jesen. — 2. Grohar Ivan, Ob Ljubljani. — 3. Jama Matija, Donava pri Dürensteinu. — 4. Jama Matija, Ob Donavi. — 5. Grohar Ivan, Jesensko solnce, državna lastnina. — 6. Jama Matija, Cvetlice na oknu, državna lastnina. — 7. Sternen Matevž, Pri toaleti. — 8. Jama Matija, Mlado drevje. — 9. Sternen Matevž, Jutro. — 10. Jama Matija, Zimsko solnce, državna lastnina. — 11. Sternen Matevž, Golobi..., državna lastnina. — 12. Berneker Franc, Žrtve. — 13. Zajc Ivan, Kozakove

sanje. — 14. Grohar Ivan, V kopeli sredi gozda. — 15. Grohar Ivan, Ob potoku. — 16. Šantel Henrieta, Ženski portret. — 17. Jakopič Rihard, Jesen. — 18. Jakopič Rihard, Pri klavirju. — 19. Jakopič Rihard, Za rdečim zastorom. — 20. Jakopič Rihard, Cerkev nemškega viteškega reda, državna lastnina. — 21. Grohar Ivan, Starološka cerkev. — 22. Grohar Ivan, Mlini. — 23. Grohar Ivan, Cvetoča jablana, motiv iz Stareloke. — 24. Grohar Ivan, Sv. Jakob v Ljubljani.

II. SOBA

25. Ažbe Anton, Pevska vaja. — 26. Štefcić Anton, Hrvaški seljak. — 27. Štefcić Anton, Magdalena. — 28. Šubić Jur, Sv. Ciril in Metod (darilo Ivana Hribarja). — 29. Kobilica Ivana, Strossmayer (darilo Ivana Hribarja). — 30. Grohar Ivan, Sv. rodbina. — 31. Grohar Ivan, Njegova mati. — 32. Vidović Emanuel, Ob zori. — 33. Vidović Emanuel, Ribiči se vračajo. — 34. Grohar Ivan, Brna na svatbi. — 35. Grohar Ivan, Hiša na vrtu. — 36. Gvajc Anton, Angelika. — 37. Žmitek Peter, V parku. — 38. Ažbe Anton, Ženski akt. — 39. Grilc Šimen, Most degli apostoli v Benetkah. — 40. Ažbe Anton, Portret starega Gorenjca. — 41. Žmitek Peter, V svojem kotu.

III. SOBA

42. Grohar Ivan, Studija moža. — 43. Šubić Janez, Pri mrlju. — 44. Šubić Janez, V rimskem parku. — 45. Vavpotič Ivan, Sejem v Idriji. — 46. Šantel Saša, Mlin na Solinah. — 47. Grohar Ivan, Deklica s šalom. — 48. Kunl Pavel, Ljubljana s Kamniškimi Planinami. — 49. Grohar Ivan, Planinske kočice.

Iz cerkvenega altara, v Cerkljah, darilo Ivana Hribarja, bivšega župana v Ljubljani.

50. Grohar Ivan, Devinski grad. — 51. Grohar Ivan, Čolnar na Barju. — 52. Grohar Ivan, Ob košnji. — 53. Grohar Ivan, Pri Devinu. — 54. Grohar Ivan, Na Koprivniku. — 55. Grohar Ivan, Rožnik. — 56. Franke Ivan, Ljubljana na Fuzinah pod Ljubljano. — 57. Vavpotič Ivan, Ob urejanju Ljubljane. — 58. Klemenčič Franc, Znamenje pri Kosezah. — 59. Vavpotič Ivan, V zgodnji pomladi. — 60. Grohar Ivan, Gorska vasica. — 61. Karinger, V južnih Alpah. — 62. Iz 17. stoletja, Sv. Sebastijan. — 63. Iz srede 19. stoletja, Silfide v romantični krajini. — 64. Žmitek Peter, Zakonolomnica pred Kristusom. — 65. Sternen Matevž, Kočna in Grintavec. — 66. Grohar Ivan, Ob mlatvi. — 67. Grohar Ivan, Brv v Škofji Loki.

IV. SOBA

68. Grohar Ivan, Pomlad. — 69. Tavtscher G. (?), Alpska krajina.

RISBE, PERORISBE, PASTELNE SLIKE IN AKVARELI

70. Gaspari Maksim, Motiv iz Ljubljane. — 71. Tratnik Franc, Starec. — 72. Tratnik Franc, Na polju. — 73. Smrekar Hinko, Črnošolec. —

75. Krizman Tomislav, Motiv iz Bosne. — 76. Smrekar Hinko, Rajska ptica. — Kopija po originalu, V. Poljanova. — 77. Smrekar Hinko, Močvirje. — 78. Gaspari Maksim, Siromaki pri znamenju. — 79. Vesel Ferdinand, Ded Tropinar. — 80. Šantel Saša, Knjigobrska. — 81. Smrekar Hinko, Pri znamenju straši. — 83. Smrekar Hinko, Zaklad. — 84. Grohar Ivan, Na sadnem trgu v Ljubljani. — 85, 86, 87. Krizman Tomislav, Motivi iz Bosne. — 88. Gaspari Maksim, Iz Dravske doline na Koroškem. — 89, 90. Krizman Tomislav, Motivi iz Bosne. — 91. Štefci Anton, Hrvat. — 92. Štefci Anton, Zmagalec. — 93. Napotnik Franc, Egipčanka. — 95—99 in 101—107. Smrekar Hinko, osebne karikature. — 100. Gaspari Maksim, Slov. gledališko oboje leta 1912 in 1913. — 108. Šantel Saša, Staro mesto. — 109. Gaspari Maksim, Aškerc na mrtvaškem odru. — 110. Smrekar Hinko, Miha Vošnjak. — 111. Franke Ivan, Študija. — 112. Dolinar Alojzij, plaketa — Magdalena, državna lastnina.

V. SOBA

113. Berneker Franc, osnutek za Trubarjev spomenik. — 114. Sever Anton, plaketa — Prešeren.

PRIVATNA LASTNINA UMETNIKOV

1. Franke Ivan, Pri Podrečnem — 200 K. — 2. Franke Ivan, Madona — 200 K. — 3. Franke Ivan, Savski mlin — 200 K. — 4. Franke Ivan, Družica — 150 K. — 5. Franke Ivan, Pri Smledniku — 200 K. — 6. Franke Ivan, Savlje — 150 K. — 7. Sternen Matevž, V salonu — 2000 K. — 8. Sternen Matevž, Magdalena — 3000 K. — 9. Sternen Matevž, Motiv iz Devina — 800 K. — 10. Gospa Sternen Roza, Dom v Sibeniku — 250 K. — 11. Franke Ivan, Dolenjska pokrajina — 100 K. — 12. Sternen Matevž, Ob Ljubljani — 300 K. — 13. Gospa Sternen Roza, Študija — 100 K. — 14. Sternen Matevž, Kolodvor na Krasu — 500 K. — 15. Gospa Sternen Roza, Trogir — 200 K. — 16. Franke Ivan, V mestnem logu — 200 K. — 17. Franke Ivan, Pri Kranju — 200 K. — 18. Franke Ivan, Ljubljana leta 1877 — 100 K. — 19. Franke Ivan, Luna vzhaja — 200 K. — 1. Dolinar: Aškerc (doprsni kip).

Najbolj nemogoče postavljena se je zdela zbirka dr. Zarniku. V uradnem poročilu je 12/7. 1917 zapisal celo vrsto energičnih pripomb in opazk...⁷⁶ »Kup slik razobesiti zna tudi obrtnik.« Groharjeve skice po njegovem niso sodile v izbor. »Daruje se jih (skice namreč o. p.) temu ali onemu prijatelju, da se jih spravi proč. Občina je Groharjeve skice dobila od Umetnostnega društva, ko je poginilo, v last — toda le v last, brez vseh namenov, naj bodo za galerijo.« V galerijo po njegovem tudi ne sodijo slike iz Gutmanove zapuščine, ki niso slovenske provenience. »Slike je Gutmann bil kupil nekoč v Parizu; najbrže je kopija starejše francoske »salonske«

slike, kakor jih je vsako leto v Parizu po razstavah na stotine in ki gredo pri bogatih trgovcih dobro v denar, ker predstavljajo nage ženske (navadno se pri kupu izve tudi adresa modela). Kaj naj poreče javnost, če bo v slovenski umetnostni zbirki visel tak neslan »kič« tujega proizvoda? (in čigavega?).« Slik se mu je zdelo preveč razstavljenih, zato je predlagal, naj bi nekatere razobesili nazaj po sobah magistrata. »Od vsakega umetnika bi bilo javno razstaviti le najboljše, najprezentativnejše njegove stvari, kar jih imamo, seveda od boljših ljudij več, nego od skromnejših talentov. — Niti trgovec z umetninami ne obeša dobrega, prav dobrega in srednjega tako skupaj, marveč enake kvalitete loči, da se stvari ne bijejo. To je zlasti v prilog slabejšim. — Vsekakor ne gre, da bi se sedanjo razporedbo predalo javnosti brez korektur.«

Iz nadaljnjih spisov ni razvidno, koliko so postavitev galerije predrugali. Verjetno pa ne dosti, saj je bila ustanovitev Narodne galerije tako rekoč že pred vrati. Sledili so le še nekateri nakupi. Decembra 1917 so od Danila Cerarja kupili oljno sliko Franca Jožefa iz mladeniške dobe za 350 K⁷⁷ za mestno jubilejno ubožnico. Sliko naj bi obesili v vestibulu ali pa v oskrbnikovi pisarni.

Junija 1918 so odkupili zadnjo sliko za nastajajočo galerijo, Tratnikove Slepce na soncu, ki so zbudili posebno pozornost na razstavi Hagenbunda na Dunaju.⁷⁸ Spisu je dodan tudi oglas za Slovenski narod, Slovenca, Naprej in Domovino. Občina je želela, »da bi tudi naši premožnejši privatniki nekoliko podpirali vpodablajočo umetnost ter bodisi zase, ali pa za mestno galerijo od časa do časa kupovali kaj umetniških del. Seveda bi kazalo, pri nakupih za javno galerijo ne dali voditi zgolj po zasebnem okusu, temveč si dali svetovati od umetniško izobraženih ljudi, ker v javno zbirko spadajo le dela, ki umetnike dobro in karakterskično reprezentirajo. Čujemo, da se je započela akcija, da se sploh položi temelj Narodni galeriji, ki naj bi združevala najboljše stvari naše umetnosti. Čas bi bil, da se narod kot tak vzdrami tudi v tem oziru!«

Jeseni 1918 je odbor Narodne galerije že deloval. Seje je imel v mali posvetovalnici na magistratu.⁷⁹ Kranjski deželni odbor je že oktobra 1918 obljubil društvu Narodna galerija dela slovenskih umetnikov, ki jih je hranil Deželni muzej. Zato je društvo Narodna galerija prosilo občinski svet, da bi mu prepustil svojo galerijo — prostore in slike — kjer bi združili obe zbirki.⁸⁰ Reševanje spisa ni razvidno.

Vendar je Narodna galerija že leta 1919 v petih stanovanjskih sobah drugega nadstrop-

ja Kresije odprla prvo javno galerijsko zbirko. Vse kaže, da je Magistrat nekatere slike odstopil za to razstavo, oziroma jih celo daroval Narodni galeriji. Narodna galerija je tudi prosila magistrat, naj denar, namenjen za odkup umetnin, nakažejo odslej kar njej.⁸¹

Leta 1921 je nastopilo še enkrat vprašanje o lastnini umetnin. Narodna galerija je želela prodati manj pomembne umetnine, da bi prišla do denarja. Na magistrat so naslovili zapored kar dve prošnji podobne vsebine. Prodajo so podprli Viktor Steska, Izidor Cankar in Ivan Zorman v imenu Društva Narodne galerije.⁸² Magistrat se je z akcijo strinjal, saj se je problem manj pomembnih umetnin pokazal že pri Franketovi postavitvi. Modificirali so še nekatere točke dogovora. Izkupiček pa so morali odvesti mestni občini, ki bo za ta denar zopet kupila slike; te pa bodo ostale last občine, ker so se takrat še bali privatiziranja Narodne galerije.⁸³ »Ako postane ‚Narodna galerija‘ kdaj javna last (državna, pokrajinska), bo občina rada stopila v pogajanja o načinu prepustitve svojega umetniškega inventarja tej uradni narodni umetnostni zbirki.«⁸³

OPOMBE

1. Reg I. fasc. 1550, f. 642. — 2. f. 693. — 3. f. 682. — 4. f. 633, 695, 702. — 5. f. 660. — 6. f. 629. — 7. f. 630. — 8. 632. — 9. f. 633. — 10. f. 636—639. — 11. f. 641. — 12. f. 643. — 13. f. 652, 653. — 14. f. 653. — 15. f. 655 — 16. f. 644. — 17. f. 646. — 18. f. 645. — 19. f. 650. — 20. f. 659. — 21. f. 660. — 22. f. 660. — 23. f. 663. — 24. f. 664. — 25. f. 665. — 26. f. 666. — 27. f. 668. — 28. f. 678. — 29. f. 673. — 30. f. 675. — 31. f. 679, 680. — 32. f. 681. — 33. f. 690. — 34. f. 686. — 35. f. 696, 697. — 36. f. 699. — 37. f. 700, 701. — 38. f. 705. — 39. f. 708. — 40. f. 709. — 41. f. 727. — 42. f. 743. — 43. f. 742. — 44. f. 746. — 45. f. 747. — 46. f. 750. — 47. f. 751. — 48. f. 757. — 49. f. 764. — 50. f. 765. — 51. f. 767, 768, 769. — 52. f. 773, 780. — 53. f. 776. — 54. f. 781. — 55. f. 782. — 56. f. 783. — 57. f. 784. — 58. f. 787, 788. — 59. f. 790. — 60. f. 791. — 61. f. 794. — 62. f. 796. — 63. f. 800. — 64. f. 802. — 65. f. 804. — 66. f. 808. — 67. f. 810. — 68. f. 811. — 69. f. 816. — 70. f. 814. — 71. f. 819. — 72. XIX/7, št. 10361/1917, naknadno preneseno iz Reg. I fasc. 1566, kjer je bilo vloženo pod XX/7, spis je nadalje foliran. — 72. f. 820. — 73. f. 821a. — 74. f. 821b. — 75. f. 821c. — 76. f. 821h. — 77. f. 822. — 78. f. 824. — 79. — Reg. I, fasc. 1591, V/4, št. 14118/1918. f. 397. — 80. f. 389. — 81. f. 400. — 82. f. 405, 406. — 83. f. 412.

